

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א
ראש ישיבת אתרי

בענין:

**חציצה בארבעת
המנינים**

- רפג -

נמסר בש"ק פרשת האזינו, ה'תשע"ג

עיצוב גרפי ועימוד: תמנתי עיצוב גרפי

ביום חמישי ג' דחוק"מ סוכות, ידרוש בהלכה ובאגדה בביהכ"ס המרכזי בשעה 5:25
אחה"צ. השיעור בהלכה יהיה בענין:

"בגדרי מצות ישיבת סוכה".

מנחה בשעה 5:10 אחה"צ. לאחר תפילת ערבית ידרוש באגדה:

בעניני סוכות

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

גדרי דין חציצה בנטילת המינים ובהלכות נוספות

במינו]. וכן בשופר, לא סגי בכך שאין שם דין חציצה הפוסל באופן חיובי אלא צריך שפיו יגע בשופר הלכך כל שציפה פיו ולא נגע בו בתקיעתו לא יצא. ובכך מובן גם כן מה שהוכיח הרמב"ן מדין ציפהו זהב, שאם הרחיק את השופר מפיו ותקע לא יצא. ולכאורה אין מובן מה ענין חציצה להרחקת השופר, הלא האויר אינו דבר החוצץ. אך לעולם מצד חציצה המהוה דבר הפוסל באופן חיובי - אין לפסול, שהרי זהב בא לנאותו וכל לנאותו אינו 'חוצץ', ורק משום העדר נגיעה אתינן עלה, וסוף סוף לא נגע - הרי שמדין זה מוכח שבשופר צריך נגיעה ושפיר יש ללמוד שכל שלא נגע השופר בפה לא יצא.

ואמנם לא פורש היכן שמענו דין מסוים בשופר שצריך בו 'נגיעה', אך כן נראה מוכח לכאורה מדברי הרמב"ן כאמור.

והוכיח האבנ"ז יסוד זה מדברי הרמב"ן גופיה בהל' בכורות (פ"ג) גבי ילדה שני זכרים דאמרינן בגמרא (בכורות ט) כיון דמין במינו אינו חוצץ - נתקדש הבכור. ואילו בחולין (ע) מספקינן בגמ' כרכתו אחותו לבכור והוציא אתו מהו. ומאי מספקא ליה והלא מב"מ אינו חוצץ. ופירש הרמב"ן דלהכי מספק"ל, כיון דלא נגע הבכור ברחם לא נתקדש [ומ"מ יתכן שמקצת רחם מקדש ולהכי מספקינן להכשיר]. ומדויק מלשונו משום דשמא נגיעת כתלי הרחם מקדשים ליה ולא אויר הרחם [כדמספקינן בגמרא שם], להכי אף מב"מ חוצץ. הרי למדנו מדבריו שני דברים: האחד, לולא דמין במינו אינו חוצץ, הוא חציצה בשני זכרים אף אם אין צריך נגיעה. והטעם, משום שיש כאן דבר החוצץ בין הבכור לרחם, והוא מהוה פסול חיובי. ועוד למדנו שאם צריך נגיעת-רחם כדי לקדש, אפילו מין במינו הוא חציצה. והיינו כנ"ל דהיכא דבעינן נגיעה לא מהני 'מין במינו' וכד', שאעפ"י שאין כאן פסול 'חציצה' באופן חיובי, סו"ס לא נגע (וע"ע חלקת יואב ג ועוד).

ג) וכבר כתב כדברים האלו בספר ברכי יוסף; דהנה דייק המשנה - למלך (עיוהכ"פ ב) מלשון הרמב"ם שהסתפגות הכהן הגדול בעלותו מן הטבילה קודם לבישת הבגדים - מדינא היא ואינו תאור מעשה בעלמא, ומשום חציצה בין בשרו לבגד. וציין הגרעק"א לדברי הברכ"י בהל' תפלין (כו) שהקשה מדאמרינן (בפסחים סה): דלח אינו חוצץ, שלכך מהלכים הכהנים על רצפת העזרה כשהיא מלאה דם הגם שאסור שיהא דבר החוצץ בין הכהן לרצפה. ותירץ הברכ"י דבגכ"כ בעינן 'על בשרו' (כדאמרינן בובחים יט). הלכך אף דבר לח שאינו מהוה חציצה באופן חיובי, מ"מ אכתי אין הבגד על בשרו ממש. והיינו סברת האבנ"ז.

והידיש הברכ"י לפי"ז שאף בתפלין דכתיב בהו 'על ידכה', והרי הרא"ש השוה דין חציצה בתפלין לחציצה בבגדי כהונה, הלכך צריך לנגב ראשו הרטוב קודם הנחת תפלין.

א) סוכה לז: אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא דבי ריש גלותא: כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא, שיירי ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה. רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ.

ואמר רבה לא לינקיט איניש הושענא בסודרא, דבעינא לקיחה תמה וליכא. ורבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה.

משמע לכאורה ששני נידונים שונים הם; בראשון האגד חוצץ בין היד למינים והשאלה היחידה היא האם דבר העשוי לנוי חוצץ אם לא, ובשני מדובר שכורך סודר והשאלה היא רק משום לקיחה תמה ולא משום חציצה. ופירשו התוס' שבנידון השני אין שייך לדון משום חציצה [וכמו"כ לאידך גיסא; בנידון הראשון אין לבוא משום 'לקיחה תמה'], כי מדובר שעשה מן הסודר כמו בית יד ללולב ואין שייך בזה 'חציצה' שהרי הלולב נתון חוץ מידו, ואוחזו ב'ידי' הבולטת הנעשית מן הסודר. פירוש דבריהם (ע' ב"י תרנא): בנידון הראשון, הלקיחה נעשית בלולב ולא בדבר אחר אלא שהאגד הצמוד ללולב חוצץ בין ידו ללולב, ועל כן אין שם חסרון 'לקיחה' אבל יש לדון משום חציצה, משא"כ בנידון השני הלקיחה מתייחסת לסודר ולא ללולב שהרי הלולב חוץ לידו, והרי בין ידו לדבר הנלקח דהיינו הסודר אין חציצה, על כן אין לדון בזה משום חציצה אלא אך משום חסרון 'לקיחה תמה' שהרי אינו לוקח הלולב בעצמו, ועל זה אמר רבא לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה.

ואולם הרמב"ם (לולב זיא) הכליל שתי ההלכות כאחת: עשה לאגודה זו גימון של כסף ושל זהב או שכרך עליה סדין ונטלה - יצא. לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה. והוא שיהיה דרך כבוד ודרך הדור שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ וכו'. ומשמע שכרך הסודר סביב הלולב ממש בדומה לגימון, ודלא כהתוס', ויש לדון בדבר גם משום חציצה וגם משום חסרון לקיחה תמה. וצריך באור אם כן מה בין שתי המימרות, ומדוע באגד לא דנו בגמרא אלא משום חציצה ובסודר רק משום לקיחה ע"י דבר אחר ולא משום חציצה. וכן יש להבין בסברא: כיון שהלקיחה מתייחסת ללולב, שהרי לשיטתו כרך הסודר סביב המינים, א"כ מדוע נחשבת זו לקיחה ע"י דבר אחר ולא נחשבת כלקיחת הלולב עם דבר החוצץ. וכבר עמדו על דבריו הלח"מ ושאר מפרשים.

ב) ויש להקדים דברי האבני-נזר (ביו"ד רסו ובאו"ח תלב תלג תלה) שכתב על פי דברי הרמב"ן (בדרשת ר"ה) שלכך ציפה פיו השופר בזהב ותקע בו לא יצא ידי חובתו - משום חציצה בין פיו לשופר. ועמד האבנ"ז הלא קי"ל כרבא דכל לנאותו אינו חוצץ [וכבר הקשה כן המאירי, ולכך נטה מדברי הרמב"ן ופירש הפסול משום שנשתנה קולו]. ופירש שכל מקום שצריך נגיעה דוקא, כל שאינו נוגע פסול אף אם עשוי לנאותו [וכן אם הוא מין

מבגדי כהונה". והרגיש בכך באג"מ שם, וכתב שצריך לומר דלא ילפינן לגמרי מהדדי דהלא בבג"כ אפילו עפר חוצץ [ואפילו באבק עפר מספקינן בגמ' שם יט], ואילו בין רגל הכהן לרצפה ודאי אין חוצץ גרגר עפר, דאטו ילקט עפר מהעזרה במלקט ורהיטיני. וא"כ על כרחך דלא לכל מילי ילפינן לה, ודוקא בבג"כ בעינן 'על בשרו' ממש. ואם כי חילוקו מוכרח מצד המציאות, אבל הלא אין מובן גדר הדבר וטעמו כיון דכל עיקר חציצה בין העובד לרצפה ילפינן מחציצה דבגדי כהונה.

עוד יש להקשות על דברי האבנ"ז, ממה שכתב הריטב"א (בר"ה כז: ד"ה נסדק לרחבו) ששופר שנסדק לרחבו כשר כשנשארו טפח שלם לאחר הסדק אעפ"י שאין שיעור שופר בין פיו לסדק, משום דמין במינו אינו חוצץ. הרי שנקט הריטב"א שאף בשופר לא אכפת לן בחציצת מין במינו, והרי הוא עצמו כתב (לעיל מינה בד"ה צפהו) כהרמב"ן דצפהו זהב פסול מטעם חציצה. והרי לפי הסבר האבנ"ז היינו משום דבעינן נגיעה ממש, וא"כ מהו שכתב גבי נסדק דמין במינו אינו חוצץ והלא סו"ס בעינן נגיעה.

ד ונראה לבאר הענין בהקדם דברי הגרי"ז (מקואות ב,טו) בהא דאמרין ביבמות (עח) גבי טבילת מעוברת שאעפ"י שרובו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ, מ"מ בכולו חוצץ הלכך לא עלתה טבילה לעובר. ופירש הטעם, כיון שכולו מכוסה אין כאן ביאת מים כלל, ומשו"ה לא דיינינן בזה כלל דיני חציצה, ולא נאמרה בזה ההלכה דאינו מקפיד אינו חוצץ, דאין אנו דנים דיני חציצה אלא כשיש את עיקר הדבר, וכגון בחציצה ברובו שיש עכ"פ ביאת מים, שם נאמרו דיני חציצה ובאה ההלכה שרובו המקפיד חוצץ, משא"כ כשכולו לא נגע במים, חסר בעיקר המעשה דביאת מים. [והגרא"ו (בהשמטות לקובץ הערות) הקשה שכל חציצה ברובו תהא נידונית כחציצה בכולו משום 'רובו ככולו'. ויש לפלפל בקושיא זו לאור גדרי 'רובו ככולו' ואכ"מ. ואולם לדברי הגרי"ז קושיא מעיקרא ליכא, דבכולו לא מדין חציצה אתינן עלה אלא חסר במהות הטבילה במציאות, משא"כ ברובו דיש מהות 'טבילה'. וכן לא קשה קושייתו השניה, הלא האם היא ממין הולד ומדוע היא חוצצת - דלאו משום חציצה הוא כאמור].

ובזה יש לפרש דברי התוס' בסוכה (לז.) שחילקו בין בכור שכרכתו אחותו שלא נגע אפילו במקצת רחם, ובין שני זכרים שיצאו שלא היתה החציצה בכולו. ומה חילוק בדבר והלא בשניהם הוי מין במינו - אך כשלא נגע כלל ברחם אין כאן עיקר מציאות הדבר המקדש דלידת רחם ולא מדין חציצה אתינן עלה, וכמו הטובל שלא באו בו מים כלל.

ולפי"ז יש לבאר דברי הריטב"א הנ"ל, דבציפה פיו זהב הרי תוקע בזהב ולא בשופר כמו שפירש"י (כז רע"א), ועל כן חסר בעיקר מעשה התקיעה בשופר [ולעולם אין הלכה מיוחדת של 'נגיעה' שנאמרה בתקיעת שופר כפי הנראה לכאורה באבנ"ז, שכאמור לא נודע מקור לכך] - שסברא כללית היא בכל התורה, וכדוגמת טבילת העובר שאין בו ביאת מים כלל, אף כאן חסר בעיקר התקיעה בשופר כשפיו נוגע בציפוי. ואולם שופר שנסדק

א ומחמת קושיא זו יש שנטו מדינא דהמש"מ והברכ"י וס"ל דדבר לח אינו חוצץ בבג"כ, ורק אויר שאני דמ"מ אין הבגד על בשרו. ע' דובב מישרים ח"ב לז. וכן תמה בשו"ת עמודי אור (לז) מהגמ' בפסחים הנ"ל.

ויש לפרש בזה מה שהביא המשנ"ב (כו סקי"ד) דמשמע בלבושי שרד שנכון להחמיר לכתחילה שלא תיכנס הרצועה בין התפלין לגוף משום חציצה, ודלא כדברי רביד הזהב שאין זו חציצה משום דמין במינו אינו חוצץ. וטעמו מובן לפי דברי הברכ"י והאבנ"ז, שהואיל ובתפלין צריך שיהיו על הבשר ממש כבגד"כ, הלכך יש להיזהר אף במין במינו.

ויש ליישב לפי"ז הא דמספקינן בזבחים (יט.) לענין חציצה בבגד"כ, הכניס ידו לחיקו מהו. והלא ביומא (נח) רצו להוכיח מהא דעומד על גבי רגל חברו ועבד פסול דמין במינו חוצץ, ודחו שאני רגל חברו דלא מצי מבטיל ליה. ומשמע דוקא רגל חברו שאינו מבטל את רגלו עד שיגמור עבודתו (ערש"י), אבל ברגל שלו עצמו כשר. וא"כ מדוע הכניס ידו לחיקו ייפסל. אך לפי האמור לא קשיא, דשאני בגדי כהונה שצריך שיהיו על בשרו ממש, שלא כדין עמידת הכהן בעזרה, הלכך אף מין במינו חוצץ בבגדים.

ולכאורה עיקר חילוק זה מתבאר בגמ' בזבחים (כו.): נתלה הכהן וקבל פסול משום דאין דרך שירות בכך. ומשמע שאין צריך 'נגיעה' ברצפה, אלא שלא יהא חוצץ בין הכהן לרצפה הלכך אויר אינו דבר החוצץ, ולכן לא פסלו בנתלה אלא משום שאינו דרך שירות אבל לא משום חציצה. ואילו בבג"כ מספקינן (שם יט.) בנכנסה רוח בבגדו דפסול משום דבעינן על בשרו וליכא [והצד שכשר - משום שדרך לבישה בכך]. הרי מוכח שבבגד"כ מלבד פסול חציצה באופן חיובי, בעינן שיהא הבגד על בשרו ממש. וכן הוכיח בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב פו). וכיוון לחילוק הברכ"י דשאני בגדי כהונה שנאמר בהם 'על בשרו'.

ולפי זה היה מקום ליישב דברי הרמב"ם בלולב, דפירש בכוונת רבה דבדין 'לקיחה תמה' נאמר שצריך נגיעה ישירה במינים, ולכך יש בדבר שני חסרונות; משום חציצה באופן חיובי, ומשום הדין הנוסף של חסרון נגיעה, והיינו 'לקיחה תמה' שאמרו בגמרא. ורבא נחלק בתרתי; כלפי חסרון הראשון אמר רבא כל לנאותו אינו חוצץ, וכלפי השני אמר שעל ידי דבר אחר שפיר חשיבא 'לקיחה', כלומר אין צריך נגיעה ממש כסברת רבה.

אלא שסוף סוף אין מובן חלוקת הנידונים בגמרא, כי הלא גם בנידון הראשון של אגד המפסיק בין ידו ללולב, לכאורה ישנם לשני הנידונים הללו, של חציצה ושל לקיחה תמה, ומדוע הובאו בגמרא שני הנידונים הללו מחולקים. ומשמע שבנידון הראשון אין לדון אלא מצד חציצה ולא משום חסרון לקיחה תמה.

והנה עיקר חילוקו של הברכ"י בין דין חציצה בבגדים לחציצה בעמידת הכהן העובד, לכאורה הוא נסתר מדברי הגמרא בזבחים (כד.) דילפינן חציצה ברצפה מחציצה בכלי שרת. ופירשו שם התוס' [דלא כרש"י] דכלי שרת היינו בגדי כהונה. הרי שהם שוים בדין החציצה, דהא עיקר דין חציצה בכהן העובד ילפינן

לרחבו בצד פיו כשר להריטב"א [אם כי אין כן דעת הרמב"ן גופא] משום דמין במינו אינו חוצץ, כי בעצם הוא תוקע בשופר אלא דמקום הסדק פסול והוא חוצץ בינו ובין המקום הכשר אבל הכל באותו שופר, ועל כך מהני סברת 'מין במינו' שאינו חוצץ, ואולם בעיקר מציאות התקיעה בשופר לא חסר כלום. ואין להתעקש ולומר דייחשב כתוקע בגוף אחר, דהא מפורש בריטב"א (בד"ה דבק) דאין בזה חסרון ד'שנים ושלשה שופרות' כי בעצם שופר אחד הוא אלא שחלקו אינו כשר לתקיעה. וכיון שכן הרי רק משום פסול חיובי דחציצה קאתינן עלה - הלכך מהני טעמא דמין במינו דלא ליחוצץ.²

ה) ובוזה יתפרשו דברי התוס' בזבחים (ק"י ד"ה מין במינו) המופלאים, שפירשו הא דעומד ע"ג רגל חברו פסול והלא מב"מ אינו חוצץ - משום דאין דרך שירות בכך. ותימא הלא כבר הקשו זאת בגמרא ביומא (נח) ותירצו שאני רגל דלא מצי מבטיל ליה (וכבר עמד על כך הגרעק"א בציונו בגה"ש). ולכאורה זהו טעם אחר ממה שכתבו התוס'. ואמאי נאדו התוס' מהטעם המפורש בגמרא וכתבו מדנפשייהו טעם אחר.

והנה יש להקשות עוד דמשמע לכאורה בתוס' שבמקום דלא מבטל ליה חוצץ אף במין במינו. והרי כבר הוכיח האבנ"ז (ביו"ד רסו בהגהה) מכמה מקומות שאינו חוצץ, ודלא כמוש"כ בעל ההפלאה בשו"ת גבעת פינחס.³

אך הנה כבר פירש הגרי"ז (בזבחים כו ק"י) בקיצור ד'אין דרך שירות' אינו טעם העומד בפני עצמו אלא מהוה טעם שלכך חסר בעמידה על הרצפה, דמשום דאינו דרך שירות ממילא הוי חציצה. ואף על פי שמצד הלכות חציצה לא פסל דהא מין במינו הוא, מ"מ כיון דאינו כדרך שירות חסר עמידה על הרצפה. ונסתייע כן מרש"י בשבת (צג:). והדברים טעונים באור.

אכן לפי מה שנתבאר הדברים מיושבים היטב, שבמקום שחסר עיקר השם, כגון שאין ביאת מים או שאינו נוגע כלל בשופר, לא מהני אף במב"מ וכד' כי חסר עיקר תורת המעשה. וא"כ כשעמד ע"ג רגל חברו שחסר ב'דרך שירות', היינו שאין זה מעשה של עמידה על הרצפה. וזה גופא פירוש הגמרא ביומא שאעפ"י שמין במינו הוא אך צריך עמידה על הרצפה, ועמידה על רגל חברו אינה צורת עמידה של שירות.

והרי זו כוונת התוס' בזבחים הנ"ל, דהוקשה להם סו"ס מין במינו אינו חוצץ אף בדלא מבטל ליה [וכמו שהוכיח האבנ"ז מכמה מקומות], ומה כוונת הגמרא ביומא דכיון דחברו לא מבטל ליה חוצץ. ותירצו שהכוונה לומר דמשום דלא מבטל ליה אין זו דרך שירות [משא"כ אילו היה מבטל רגלו שם, הרי זה כמו חלק מהרצפה ובכלל עמידה דרך שירות.

וכן אתה אומר בבגדי כהונה, צריך 'דרך לבישה' לעיקר מעשה הלבישה ולא משום דין 'חציצה' הפוסל באופן חיובי, וכל שיש שם צורת לבישה א"צ נגיעה. וכשיש משקים על גופו ליכא

ב > לבדוק לפי"ז האם יש ליישב הסתייה מדברי הרמב"ן בנדה כב: גבי זבי שראה קרי דהואיל וא"א בלא צחצוחי ויבה ומין במינו אינו חוצץ, הוי כנוגע ממש בוב. ולכאורה זה סותר להרמב"ן רפ"ג בדבורות <

ג אף יש שהוכיחו מכ"מ שבאופן זה חוצץ - ע' דוב מישרים ח"ב לו.

לבישה על בשרו' [לדעת המשל"מ] הגם דבעלמא דבר לח אינו חוצץ. ובכל דין נקבע הדבר לפי ענינו, הלכך עפר על הרצפה אינו חוצץ שהרי ודאי כך דרכה של רצפה שיש עליה גרגר עפר (וכמוש"כ באג"מ) ובודאי לא חסר בשם עמידה עליה בגלל העפר, והוא הדין לדם הנמצא שם וחוצץ בין הרצפה לרגל הכהן, משא"כ בבגדי כהונה חסר ב'דרך לבישה' במים או בעפר הנמצאים בין בגדו לבשר. ואפילו באויר [באופן שאינו כאופן הרגיל של לבישה] מספקינן שמא פוסל. ולעולם ילפינן דין חציצה זה מזה אלא שה'דרך' משתנה בכל דין לפי צביונו. [נמצא א"כ שישנם דברים המפרידים בין הגוף לדבר שנעשה בו המעשה, שרק אם הם נמצאים בכל הדבר חסר בעיקר צביונו כגון טבילה, ויש דברים שאפילו בכלול לא חסר בעיקר הדבר כגון הליכה על דם לח בעזרה. וישנם דברים שאפילו במקצתם חסר בעיקר צביון המעשה, כגון מים ועפר בין גופו לבגד].¹

ו מעתה מיושבים דברי הרמב"ם בלולב ומיושבת גם סוגית הגמרא לפי שיטתו, שהרי למדנו מהגרי"ז שאפילו נגיעה במים במקצתו מהני ליתן שם מעשה ביאת מים, וכמוש"כ התוס' הנ"ל לענין נגיעת בכור ברחם במקצת, וא"כ כשנטל הלולב ומחזיק באגד הלא נוגע גם בלולב וכמוש"כ בתוס' בסוכה, משא"כ בכורך סודר על הלולב אינו נוגע כלל בלולב, וא"כ בזה הוא שאמר רבה שחסר בעיקר הלקיחה אף בלא הלכות חציצה, ודומה זה לצפיפה פי השופר בזהב דחשיב כתקיעה בזהב ולא בשופר. והשיב רבא שגם לקיחה בלא נגיעה בלולב כלל חשיבא שפיר לקיחה, ואם משום הנידון הנוסף דחציצה מפסיקה באופן חיובי הרי כל לנאותו אינו חוצץ.

וכן משמע לחלק בין נגע כולו למקצתו, מהמשך דברי הרמב"ם (ז"ב) שאם הבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיו"ב - חוצץ. הבדיל ביניהם בעלי הדס - אינו חוצץ, שמין במינו א"ח. הרי דמיירי רק בדין 'חציצה' ולא בלקיחה ע"י דבר אחר. והיינו טעמא, שבאופן זה שיש דבר החוצץ בין המינים, החסרון הוא בכך שלא אוחו בכל ידו בכל המינים, כיון שיש דבר החוצץ בין היד להדס, וכמו שפירש הרש"ש [ומה שפרש"י שחסרון הוא באגדה צ"ע דהלא קיי"ל לולב א"צ אגד מדינא. ואכ"מ], אבל אין נידון כלל משום חסרון בעיקר מעשה הלקיחה, שאין שם אלא חציצה במקצת שהרי רק צד אחד בתפיסת ידו מופרד ע"י החציצה אבל הצד האחר אינו מופרד.¹

ונפקא מינה במה שדן בעמודי אור (לו) על פי המשנה-למלך הנ"ל שאם המינים רטובים במים, יש לדון משום

ד לכאורה מסתבר שרק טיפות מים בעין חוצצות, אבל רטיבות בעלמא לית בה מששא ובטלה היא לגוף, (וכן נראה בצובע שערוותיו, דומיא דטבילה דלית ביה מששא ואינו חוצץ). וכן נקט הגרש"א (ע' הליכות שלמה ח"א פ"ד דבר הלכה ו) לענין תפלין. ולפמש"כ בקה"י (טהרות נח) דוקא בחציצה ברובו אמר המשל"מ אלא במיעוטו, דהטעם דדבר לח אינו חוצץ הוא משום שאין בני אדם מקפידים עליו הלכך רק ברובו חוצץ. א"כ בתפלין אינו מצוי כלל שיהיו מים בעין ברובו. אך לכא"ף אף בבגדים לא מצוי טיפות בעין ברוב גופו, וע"כ דבבג"כ אף מיעוטו שאינו מקפיד חוצץ, וכמו עפר ואויר שהם במיעוטו ואינו מקפיד. והטעם צ"ל משום שאין זו דרך לבישה [וצ"ע אם י"ל אף בלחות בעלמא דפסול משום דאין זו דרך לבישה, הגם שאין ממשות החוצצת. ושמא יש לדמות זאת לספק הגמ' (יט). באבק עפר]. וא"כ יש מקום לחלק בין בג"כ לתפלין דלא בעינן בהו 'לבישה' ולא חסר בצביון ההנהגה בגלל כמה טיפות..

ה ואמנם אם יקף המין בכל צדדיו בדבר החוצץ, כגון הכיסים שעושים כיום מהוצי הלולב, לא סגי בדין מין במינו אינו חוצץ אלא בעינן לדין לקיחה ע"י דבר אחר, דומיא דכרך סודר.

לנוי או במינו - לא יצא ידי חובתו. ואולם חציצה חלקית, אינה מהווה חסרון בצורת המעשה.

בן הוא דין שופר שציפה את פיו זהב [לרש"י ורמב"ן], או הנופח בשופר ללא נגיעת פיו. וכן בכור שאינו נוגע כלל בכתלי הרחם, יתכן שאינו מתקדש. משא"כ כשנוגע במקצת [לדהתוס'] בסוכה].

מטעם זה, המעוברת שטבלה לגירותה - אין הטבילה מועילה לעובר, מפני שאינו נוגע במים כלל [כהסבר הגרי"ז]. (ה)

ב כיוצא בזה, הנוטל לולב כשהוא כרוך בסודר, לדברי הרמב"ם - דלא כהתוס' - מלבד דין חציצה, יש כאן נידון בעיקר מעשה הלקיחה. אלא שבזה נחלקו אמוראים האם לקיחה ע"י דבר אחר שמה 'לקיחה' אם לאו, וקיי"ל שמה לקיחה.

ואם נוגע בלולב, אלא שיש דבר החוצץ במקצת מהנגיעה - בזה אין חסרון בעיקר הלקיחה אלא הנידון הוא רק משום דיני חציצה, אם הוא דבר העשוי לנוי, אם הוא מין במינו וכד'.

לפי זה יתכן שאפילו לדעת הראשונים שאין חציצה פוסלת בנטילת לולב אלא רק חסרון 'לקיחה', אם יש דבר החוצץ לגמרי בין ידו למינים פסול משום חסרון לקיחה, ורק אם נוגע במקצת כשר. [כן נראית דעת האגודה לפי הגר"א] (א)

ג אף על פי שדבר לח אינו חוצץ, ישנן הלכות בהן הוא מהווה חציצה לפסול, כגון לבישת בגדי כהונה על גוף רטוב [לדעת המשל"מ], וכן בתפלין [לדעת הברכי-יוסף]. וטעם הדבר, כי עיקר צביון המעשה חסר, שאין זו דרך לבישה על בשרו.

לעומת זאת ישנם דברים שאין חסר בצביון המעשה כשדבר לח חוצץ, כגון כהן המשרת במקדש ודבר לח חוצץ בין רגליו לרצפה; נטילת ד' מינים כשהם רטובים. ואין בדבר כלל אחיד אלא כל דבר נידון כפי דרכו וצביונו.

וכן לענין חציצת 'מין במינו', הגם דבעלמא אינו חוצץ, ישנם דברים שחסר בצורת הדבר ובצביונו, כגון כהן שהכניס ידו לתוך חיקו - אין זו דרך הלבישה הראויה; כהן העובד במקדש כשהוא עומד ע"ג רגל חברו; רצועת התפלין החוצצת בין הבית לגוף [לדעת הלבושי-שרד]. (ג ה)

ד אף על פי שדין חציצה בין הכהן לרצפה נלמדת מחציצה בבגדי כהונה [לפהתוס'], אין זה מחייב שפרטי דיניהם שוים, מפני שכל ענין נידון כפי צביונו כאמור, וכגון: מעט עפר אינו חוצץ בעמידה וחוצץ בבגדים. (ג ה)

חציצה. ואולם לפי מה שנתבאר אין חסרון בדבר, שהרי לח אינו חוצץ ורק משום חסרון בצורת לבישה אתינן עלה בבגדי כהונה, אבל במקום שאין חסרון בצביון המעשה, וכגון כאן שמסתבר שאעפ"י שהם רטובים שם מעשה לקיחה עלה, יש להכשיר.¹

ובזה יש לפרש דברי האגודה (ספ"ד דפסחים) המובאים ברמ"א (תרנא, ז) דמדינא אין צריך לחוש להסיר כריכות התפלין או הטבעות בשעת נטילת הלולב הואיל ואין כל היד מכוסה בהם. והאחרונים תמהו הלא מוכח ממכמה מקומות (ע' סוף עירובין ועוד) דאף חציצה במקצת המגע פוסלת. והגר"א פירש דברי האגודה דס"ל כהר"ן והריטב"א דליכא פסול חציצה אלא במקום שגילה הכתוב כגון בבגדי כהונה ובעמידת הכהן ובטבילה, אבל לא בנטילת ד' מינים. אך תימה א"כ אפילו בכלול נמי יהני, וכמוש"כ הר"ן והריטב"א דליכא חציצה בנטל ע"י בתי ידים. והרי משמע מסתימת דברי הרמ"א שמודה לשו"ע שכרך ידיו בסודר פסול. אך לפי המבואר אתי שפיר, דדוקא לענין פסול 'חציצה' החיובי סובר כהריטב"א והר"ן שאין לפסול בד' המינים, אבל אם אין נגיעה כלל, מודה לסברת הרמב"ם שאינו מעשה נטילה.

אלא שאם כי ניתן לפרש כן בדעת הרמ"א, אך עתה שזכינו למקור הדברים בספר האגודה, מבואר דלא ס"ל כלל כהר"ן והריטב"א בפירוש הגמרא וס"ל כהתוס' שיש חסרון חציצה אף במקצת מהאחיזה. ועל כן נראה שביאור טעמו כמוש"כ השפת-אמת שהחלק המכוסה שבידו אינו מעלה ומוריד כלל בעצם הנטילה, הלכך אינו מהווה חציצה. וכן מוכח משבת (צג) ברגלו אחת של הכהן העובד על הרצפה ורגלו אחת על הכלי, דכל שעיקר עמידתו על הרגל שברצפה, שאילו יינטל הכלי יישאר עומד על הרצפה - עבודתו כשרה. וה"נ הרצועה או הטבעת שעל אצבעו אינם מגרעים בעצם מעשה הלקיחה כלום, דדל מהכא אותה אצבע סו"ס איכא לקיחה גמורה. ואולם בישוב דרך הגר"א בדעת האגודה צריך לומר כנ"ל, דאף דס"ל דאין חציצה פוסלת בד' מינים, צריך שיהא עכ"פ נגיעה במקצת [או ברוב], דבלא"ה חסר בעיקר מעשה הנטילה.

עיקרי דברים

א ישנן מעשי מצוות שצורתם בנגיעת האדם בחפץ, ואם אינו נוגע בחפץ עצמו, חסר בעיקר צורת המעשה המבוקש אף בלא דיני 'חציצה', הלכך אפילו חפץ בינו ובין החפץ בדבר העשוי

¹ וה"ה לשופר, מבואר בפוסקים (ע' שעת תקפד סק"ד) שדם לח אינו חוצץ בין פיו לשופר. ולהאמור ניחא, דשאני מציפה זהב שחסר בעיקר צביון המעשה, שתוקע בציפוי, משא"כ דבר לח אינו דבר העומד לעצמו הליך שם תקיעה בשופר עלה.